

TUĞÇE ERSOY CEYLAN

İSRAİL'DE ÇATIŞAN KİMLİKLER

فلسطين

Filistinliler
ve Yahudiler

AYYIN
KÜ
RE

İÇİNDEKİLER

Önsöz	7
Giriş	9
I. Teorik ve Analitik Çerçeve: Toplumsal Kimlik ve Kimlik Güvenliği	15
Güvenlik Çalışmalarının Bir Aktörü Olarak Toplumsal Kimlik: Sosyal Psikolojiye Bir Bakış	19
a. Kimliği Tanımlamak	19
b. Toplumsal Kimlik ve Gruplar Arası İlişkiler	23
Toplumsal Kimlik ve Çatışma	25
a. Sosyal Psikolojide Çatışma	25
b. Uluslararası İlişkilerde Çatışma: Güvenlik İkilemi	31
c. Kimlik Güvensizliğini Anlamak: Toplumsal Güvenlik	40
d. Toplumlararası Güvenlik İkilemi	49
II. Araplar ve Yahudiler: Filistin’de Toplumlararası Güvenlik İkileminin Doğuşu 1882-1948	61
Ötekini Tanımak	64
a. Aliyot Arifesinde Filistin’de Ekonomik, Sosyal ve Politik Arka Plan	66
b. Siyonizmin Ortaya Çıkışı	82
c. Araplar ve Yahudiler: Birinci Aliya ile Değişen Yapı	92
Ötekiyle -Ötekine Göre- Şekillenmek	99
a. İkinci Aliya ve İşçi Siyonizmi	100
b. Belirsizliğin Katalizörü Olarak Bir Dış Aktör: Britanya’nın Politikaları	111
Ötekini Tanımlamak	120
a. Manda Dönemi Filistin’inde İkili Toplum Yapısı	120
b. Öznelerarası Anlamaların Oluşumu: “Komşu”nun “Hasım”a Dönüşmesi	128

Hasımı İlan Etmek	135
Çatışan “Düşman” Kimlikler	144
a. Erken Tepkiler: Araplar ve Yahudiler Arasındaki İlk Çatışmalar	145
b. Dış Aktöre Tepki: Yahudi Yeraltı Örgütleri İngiliz Mandasına Karşı	152
c. Filistin’de İç Savaş	154
III. İsraili Filistinliler ve İsraili Yahudiler: 1948 Sonrası Kimlik Çatışmasının Derinleşmesi	159
İsrail Toplumunun Yapısı: İsraili Kimliğinin Ayrışma Hatları	163
a. Etnik Grup-ici (<i>Intra-ethnic</i>) Ayrışma	166
Etnik Gruplar Arası Ayrışma	182
a. Dürziler	183
b. Bedeviler	187
İsrail’de Vatandaşlık Anlayışı	191
a. İsrail: Demokrasi mi Etnokrasi mi?	192
b. İsrail’in Siyasi Kültürü	196
İsrail’in Filistinli Vatandaşları	198
a. Filistinli Kimliği	198
b. “Getto” Vatandaşlık: İsraili Filistinliler	203
Yahudi Çoğunluk ve Filistinli Azınlık Arasında Kimlik Güvenliği Mücadelesi	215
a. Tehdit Algısı ve Güvensizlik: Kimlik Güvensizliğini Besleyen Dinamikler	217
b. Toplumlararası Güvenlik İkilemine Yol Açan Güncel Bileşenler	224
Sonuç	249
Ekler	255
Kaynakça	261

Önsöz

2016 yılında tamamladığım tez çalışmama dayanan ve uzun bir sürecin sonunda meydana çıkan bu kitap için isimlerini anmadan geçemeyeceğim kişilere şükranlarımı sunmak isterim.

Osmanlıca metinlerin Türkçeleştirilmesi için bana zaman ayıran arkadaşım Asuman Gölpınar'a teşekkür ederim. İsrail'de geçirdiğim süre boyunca, dersler sırasında vermiş olduğu ufku genişleten bilgiler için Hayfa Üniversitesi öğretim üyesi Yisrael Ne'eman'a müteşekkirim. Kendisi ile İsrail'in kuzeyinden güneyine gerçekleştirdiğimiz geziler olmasa ülkeyi bu kadar tanıyamazdım.

Çalışmamı ortaya çıkardığım süreç boyunca tez izleme komitemde yer alarak hiçbir yardımını esirgemeyen, düzenli ve disiplinli tutumuyla kendisini örnek aldığım Prof. Dr. Nuh Arslantaş hocama teşekkür ediyorum. Doktora ders sürecimde Uluslararası İlişkiler Teorileri dersinde, sınıfı zorlamak pahasına da olsa, çalışmamın teorik çerçevesini oluşturduğum kuramla beni tanıştıran; yaptığımız beyin fırtınaları sayesinde bu çalışmanın ortaya çıkmasına büyük katkı sağlayan Prof. Dr. Tuncay Kardeş'a sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca ulaşamadığım makale ve kitaplar için her kapısını çaldığımda şikayet etmeksizin temin ettiği kaynaklar için de kendisine minnettarım. Çalışmamı ilk sayfasından son sayfasına kadar virgül dahi atlamaksızın defalarca okuyan değerli hocam Prof. Dr. Cengiz Tomar'a teşekkürü bir borç bilirim. Yapmış olduğu düzeltmeler ve bazı konulardaki yönlendirmeleri olmasaydı bu çalışma eksik kalırdı. Çalışmam süresince hem maddi hem manevi olarak her zaman yanımda bulunduğu için kendisine ne kadar teşekkür etsem azdır. Son ola-

rak bu yakıcı konunun genel okuyucuya ulaşması hususundaki düşüncemi paylaşarak çalışmamın yayınlanmasını destekleyen Küre Yayınları'na ve kitabı yayına hazırlayan Nermin Tenekeci'ye teşekkür ederim.

Şüphesiz en büyük teşekkürüm anneme ve babama olacaktır. Öğrencilik hayatım başladığı günden beri her zaman bana inandılar ve güvendiler. Destekleri hep benimleydi. Sevgileri ve anlayışları olmaksızın bugünlere gelmem imkânsız olurdu. Benim başarı azmim ve gayretim onların mutluluğu oldu. Bitirmeye muvaffak olduğum bu çalışmam sevgili anneme ve babama hediyemdir.

Giriş

Filistinliler ile Yahudiler arasındaki çatışmalı ilişkinin arka planında toprak kaynaklı bir sorunun var olduğu mâlumdur. İki grup arasında süregiden çatışmanın da yayılmacı/revizyonist bir devlet (İsrail) ile topraklarını bu devletten korumak için mücadele eden bir topluluk (Filistinliler) arasında geçtiği genel kabuldür. Var olan bu durum, realist açıdan bakıldığında sadece bir toprak meselesi gibi görünse de, Filistinliler ve Yahudiler arasında kimliğin korunması için de bir çatışmanın olduğu açıktır. Bir kimlik meselesi olarak Filistinliler ve Yahudiler arasındaki çatışmalı ilişkinin kimlik güvensizliğinden doğan toplumsal (toplumlararası) güvenlik ikilemi kavramı ile açıklanması mümkündür. Bu açıdan, bu çalışma İsrail'de toplumsal güvenlik ikileminin varlığını incelemeyi hedeflemektedir.

Bunu yapabilmek için ise öncelikle sosyal psikolojinin alanına girilerek toplumsal kimlik ve gruplar arası çatışma kavramlarının anlaşılması önem arz etmektedir. Zira uluslar ve uluslar içerisinde yaşayan etnik gruplar arasındaki çatışmaların sebep ve sonuçlarını anlayabilmek için kimliğin rolünü ortaya çıkarmak zaruridir. Çünkü kimlik birçok analiz düzeyinde karşımıza çıkar: Sosyal bağlam içinde bireysel düzeyde, bir toplum içerisinde gruplar olarak ve küresel sistemde uluslar olarak. Dolayısıyla kimlikle ilgili problemleri anlamak gruplar ya da topluluklar arasındaki çatışmaların azaltılmasına katkıda bulunabilir. Sosyal psikoloji alanında son yıllarda yapılan çalışmalar da insan düşüncesinin, hissinin ve eyleminin anlaşılmasında kimliğin merkezi bir öneme sahip olduğunu ortaya koymuştur. Nitekim toplumsal kimlikler gruplar arası çatışmayı körüklediği gibi onun meydana gelmesin-

de rol oynayabilir. Öte yandan gruplar arası çatışma toplumsal kimliğin meydana gelmesinde ve güçlenmesinde katalizör görevi görebilir. Son tahlilde, kimlik meselelerine eğilmek çatışmaların azaltılmasında fayda sağlayabilir.

Uluslararası ilişkiler disiplininde 1990'lardan itibaren sosyal inşacı yaklaşımın da etkisiyle devletin dışında bireyler ve topluluklar aktör olarak ele alınmaya başlanmış; bu doğrultuda kimlik, güvenlik çalışmalarının bir parçası; kimlik güvenliği ise etnik çatışmalar ile devletler ve azınlık gruplar arasındaki mücadelenin başat konusu haline gelmiştir. Kopenhag Okulu'nun ortaya koyduğu toplumsal güvenlik konsepti kimliğin güvenliği ile ilgilidir. Buradan yola çıkan Paul Roe bir uluslararası ilişkiler kavramı olan güvenlik ikilemini toplumsal güvenlik kavramı ile birleştirerek toplumsal (toplumlararası) güvenlik ikilemi noşyonunu ortaya koymuştur. Neo-realistler tarafından geliştirilmiş olan güvenlik ikilemi anarşik bir uluslararası sistemde tehdit algılayan bir devletin korunmak amacıyla silahlanmasının diğer bir devlet tarafından saldırgan (ofansif) bir eylem şeklinde algılanarak onun da silahlanması neticesinde ortaya çıkar. Roe da, devletler düzeyinde ortaya konmuş olan bu kavramı kimlik düzeyinde yeniden ele almıştır. Bir toplumsal grubun kendi kimlik güvenliğini sağlamak için aldığı tedbirler neticesinde diğer grupta güvensizlik hissiyatı hâsül oluyorsa toplumsal güvenlik ikileminin varlığından söz edilebilir.

Elinizdeki çalışma İsrail vatandaşı Filistinliler ve Yahudiler arasındaki ilişkiler ile Filistinli vatandaşların İsrail devleti ile olan münasebeti üzerine odaklanmaktadır. İsraili Filistinliler ile Yahudiler arasında halihazırda var olan toplumsal güvenlik ikilemini anlayabilmek için önce Araçlar ile Yahudilerin Filistin topraklarındaki karşılaşma süreci ele alınacaktır. Bunun için ise Roe'nun toplumsal güvenlik ikileminin ortaya çıkış aşamaları iki topluluk ilişkilerinin tarihsel sürecine tatbik edilecektir. Bu çalışmada Roe'nun ortaya koyduğu dört analitik boyuta –muğlaklık, belirsizlik, en kötüyü varsayma, etki-tepki süreci– beşinci bir analitik boyut ilave edilmek suretiyle teorik katkıda bulunulmaya da çalışılmıştır. Belirsizlik aşamasından, en kötüyü varsayma aşamasına geçişte neden sonuç ilişkisini kuracak bir kavramsal boşluk

olduğu düşüncesinden hareketle –sosyal psikolojinin çıkarımlarının da yardımıyla– iki grubun giderek kutuplaştığı cepheleşme boyutu analize eklenerek Filistinliler ile Yahudiler arasındaki toplumsal güvenlik ikilemi beş aşama üzerinden analiz edilecektir.

Bu analiz yapılırken süreç takibi yöntemi kullanılacaktır. Toplumsal güvenlik ikileminin ortaya çıkış sürecinde iki topluluğun güvensizlik ve çatışmayla sonuçlanan etkileşiminin ardındaki mekanizmalar ortaya konulmaya çalışılacak; bunların nasıl işlediğinin izleri sürülecektir. Süreç takibi metodunda elde edilecek veri çoğunlukla niteliksel olup hatıralar, gazete kayıtları, belgeler gibi dökümanlardan teşekkül eder. Bu çalışmada da Osmanlı arşiv belgelerinden, İngiliz manda dönemi raporlarından, hatıratlar ile dönemin gazete haber ve makalelerinden faydalanılacak; böylelikle teori ile mevcut verilerin birleşmesi sağlanacaktır.

Bu noktada araştırmanın temel alanını belirtmekte fayda vardır. Bu çalışma zamanda ve mekânda düzenlilik kazanmış toplumsal pratikler üzerinden bir inceleme yapmakta; diğer bir deyişle yapıyı ele almaktadır. Zira yapı hem eylemin ön koşulu ve aracı hem de sonucudur. Dolayısıyla yapı etkileşime içseldir; insanların eyledikleri durumlar dışında hiçbir varoluşa sahip değildir. Böylece etkileşim ne tamamen dışarıdan yapı veya toplum tarafından belirlenen ne de tamamen bireylerin kendi iradeleriyle şekillendirdikleri bir süreçtir. Bu açıdan yapıyı yani toplumsal pratikleri araştırmak yapının eylem aracılığıyla inşa edilerek nasıl oluştuğunu; buna mukabil eylemin yapısal olarak nasıl inşa edildiğini açıklamaya çalışmaktır. Etkileşim kalıplaştığı ve sürdüğü müddetçe düzenlilik kazanmış olur ve yeniden üretilen sistemler olarak var olmaya devam eder.

Bu açıdan elinizdeki çalışma toplumsal güvenlik ikileminin meydana gelmesine sebebiyet veren yapıyı analiz etmeyi amaçlamaktadır. Bu meyanda çalışmanın hedeflerinden biri teoriye diğeri pratiğe ilişkindir. Teorik açıdan güvenlik çalışmalarında aktör olarak toplumsal kimliğin yerini belirleyerek, sosyal psikolojinin konusu olan toplumsal çatışma ile uluslararası ilişkiler kavramı olan toplumsal güvenlik ikilemi arasındaki benzerlikleri tespit edip, holistik (bütüncül) bir bakış açısıyla vaka incelemesi yapılması hedeflenmektedir. Pratik açıdan ise Filistinliler ile Ya-

İSRAİL'DE ÇATIŞAN KİMLİKLER FİLİSTİNLİLER VE YAHUDİLER TUĞÇE ERSOY CEYLAN

BİR ETNİK KİMLİĞİN SAVUNUSU DİĞERLERİNDE NASIL BİR TEHDİT ALGISI OLUŞTURUR? GRUPLAR ARASINDA ÇATIŞMAYA NEDEN OLACAK ETMENLER NASIL DOĞAR VE YÜKSELİŞE GEÇER? SON TAHLİLDE BU DURUM KENDİSİNİ NASIL ŞİDDET VE SAVAŞ OLARAK GÖSTERİR?

FİLİSTİNLİ VE YAHUDİ KİMLİKLERİ NASIL ŞEKİLLENMİŞ VE BİRBİRLERİNİ TEHDİT OLARAK ALGILAR HALE GELMİŞTİR? HANGİ OLAY VE DÜŞÜNCE BİÇİMLERİ İKİ TOPLULUĞU GÜVENLİK İKİLEMİ SARMALININ İÇERİSİNE HAPSETMİŞTİR?

İSRAİL'DE ÇATIŞAN KİMLİKLER, BİR KİMLİK MESELESİ OLARAK FİLİSTİNLİLER VE YAHUDİLER ARASINDAKİ ÇATIŞMALI İLİŞKİYİ GÜVENLİK İKİLEMİ BAĞLAMINDA ELE ALIYOR. KİTAP, HEM SOSYAL PSİKOLOJİ HEM DE ULUSLARARASI İLİŞKİLER DİSİPLİNİNDE İSTİFADE EDİLEN BİR ANALİTİK ÇERÇEVDE İSRAİLLİ FİLİSTİNLİLERİN YAHUDİLERLE VE İSRAİL DEVLETİYLE MÜNASEBETİNİN ÇARPICI BİR ANALİZİ.

Tuğçe Ersoy Ceylan, Galatasaray Üniversitesi'nden mezun oldu. Yüksek Lisans derecesini ODTÜ Ortadoğu Araştırmaları programından, doktora derecesini M.Ü. Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü'nden aldı. Halen İzmir Demokrasi Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümü öğretim üyesi olup temel çalışma alanı, İsrail'deki dindar ve seküler Yahudilerin çatışan ilişkileridir.

